
BILJANA ĐOROVIĆ

RTS, Radio Beograd 2, Beograd

UDK 7.038.53:111.852
141.78:7.01
316.77:111.852

SVETOVİ TELA

Apstrakt: *Spektakularna izložba "Svetovi tela", reklamirana pod sloganom: "fenomenalni pogled na fenomen ljudskog tela", kojom je nemački anatom Ginter fon Hagens (Gunther Von Hagens), najpre tržišno preporučivao svoj izum – specijalni postupak konzervacije mrtvaca koji se sastojao u tome što ih je klesao – plastificirajući ih, razmatra se u ovom radu kao paradigmatičan fenomen za razumevanje objektivne stvarnosti prisutne u spektakularnoj formi koja je ljudski leš uvela u svet "enterteinmenta" – zabave i "show businessa". Spektakl kao konkretizovana inverzija života, kao krajnja konsekvenca Gi Deborovog (Guy Debord) "Društva spektakla: Svet tela", materijalizovan u plastificiranoj zombiziranoj formi, oslikava suštinu samog projekta stvarnosti i čovekovog mesta u njoj, nudeći ključeve za rešenje zagonetke antropološkog usuda zapadnog čoveka koji se približava samoj granici bića u ritualu što oslobađa telo gde je zarobljena nerazmenljiva smrt nad kojom bdi nauka, savršeno se uklopivši u kulturnu matricu sveopšte estetizacije.*

Ključne reči: *spektakl, biopolitika, svetovi tela, kadaver*

Dva paradigmatična preformativna čina obeležila su početak i kraj XX veka.

Prvi predstavlja trenutak (1917) kada je Marsel Dišan (*Marcell Duchamp*) uneo u umetničku galeriju polovan pisoar (*ceramic urinal*) koji je proizvela firma *J. L. Mott Iron Works*. Obrnuvši ga za 90 stepeni u odnosu na upotrební položaj, Dišan ga je nazvao *Fontana*, da bi četrdeset godina kasnije izjavio: "Bacio sam im pisoar u lice i sada obožavaju njegovu estetičku lepotu". Drugi čin se odigrao krajem XX veka (1995): nemački anatom Ginter fon Hagens (*Gunther Von Hagens*) uneo je u muzeološki (galerijski) prostor ljudske leševе koje je, poput antičkih kipova, isklesao – plastificirajući ih. Paradigmatičnost i izuzetan semiološki značaj ovih činova ogleda se u mogućnosti da se, temetizacijom pitanja koja otvaraju, iščitaju znaci vremena što svedoče o tipu i

dubini krize i njenim modalitetima na polju kulture, nauke, politike, filozofije.

Kao fenomenološku paradigmu, dva performansa Marsela Dišana, onaj prvi iz 1917, nakon koga je pisoar, parergonanim komponentama diskursa, institucija, discipline i prostora transformisan u umetničko delo i drugi, iz 1925, kada je Dišan dočrtao Mona Lizi brkove, problematizovao je Milan Brdar¹ u maksimalnom rasponu: od smisla bića do smisla Dišanovog pisoara (*The Great Glass*), poentirajući da je prazan pisoar (i još više: *Fountain*, *The Great Glass*, *Ready*

¹ Brdar M., *Filozofija u Dišanovom pisoaru*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, Novi Sad 2002.

Made) metafora kraja moderne, ne samo u umetnosti već i u filozofiji i politici, te da je iz duha postmoderne praznine, rođenje Nove Evrope kao simulakruma bilo prirodna i logična konsekvencija koja podrazumeva i paket disciplinarnih mehanizama gde spada i pedagogija navikavanja na Dišanovu šolju.²

Izložbe *Svetovi tela*, koje se održavaju pod sloganom: *Fenomenalni pogled na fenomen ljudskog tela*, paradigma su trijumfa posthumanog i postdemokratskog društva spektakla i definitivna potvrda Deborovih (*Guy Debord*) analiza koje su na političkoj ravni otkrile prirodu jedinstvene prakse integrisanog spektakla, neumitno konvergirajućeg sa totalitarnim globalizovanim društvom:

Spektakl je svuda počinjao u prinudi, krvi i prevari, ali je obećavao bolje dane.

Verovao je da ga ljudi vole. Sada više ne obećava ništa. On više ne kaže: "Ono što se

vidi je dobro, ono što je dobro vidi se". Sada jednostavno kaže: "To je tako."

On iskreno priznaje da je nepopravljiv, iako je stalna promena – promena svega što postoji

*u ono najgore – njegova suština.*³

Svet je mogao da se zvanično proglasi ujedinjenim, jer se stapanje na ekonomskom i

političkom planu već bilo dogodilo. Šta više, sumorna perspektiva koja preči svakoj

² *Funkcija postmoderne pedagogije je fenomenološko obrazovanje subjekta za valjanu recepciju političkih stvari. Uostalom: "Samo disciplinovan um može da vidi stvarnost, Vinstone" (Orwell G., 1984, BIGZ; Beograd 1984, str. 158.) Pedagogija još uvek traje i više je nego uspešna... Pedagogiju čine: politika recepcije, nauka bez istine, etika bez morala i umetnost bez lepog – kratko, aktuelna svetska politika. Stepem prihvatanja zapadno-evropske politike kao neproblematične, proporcionalan je fenomenološkom srozanju do pisoarskog nivoa. Ibid., 205.*

O pedagogiji navikavanja na Dišanovu šolju kao metodologiju transformacije od pisoara do novoevropskog gradanina videti u: *Evropa i Srbi: postmodernistička koncklogorologija, procedura disciplinovanja kao navikavanje na Dišanovu šolju* u Brdar M., op.cit., 177-211.

³ Debord G., *Društvo spektakla*, Iz predgovora za IV italijansko izdanje 1979, Porodična biblioteka br. 4, str. 7. groups-beta.google.com/.../anarhija-blok45-gi-debor-drustvo-spektakla?

odvojenoj vlasti diktirala je potrebu da se svet ujedini još ranije, da bi u uslovima

potpunog konsenzusa mogao da deluje kao jedan blok, kroz jedinstvenu organizaciju

*svetskog tržišta, u isto vreme prurušenog i podržanog spektaklom.*⁴

Izložbe Svetovi tela, u formi spektakla kao najvišeg estetskog izraza neoliberalnog kapitalizma, predstavljaju paradigmu (označitelj) za:

a) Status koji je zadobila bio (tanato) politika u kontekstu politike kao krvave mistifikacije novog planetarnog poretka,⁵

b) transfer ekspanzionističkih impulsa Zapada, što su se nakon osvajanja geografije, upada i eksploatacije podsvesti okrenuli ubrzanom eksploataciji ljudskog tela i pretvaranju čovečanstva u humanitarni otpad koji se može:

- 1) transformisati (naučni ideal),
- 2) reciklirati (eko-ideal) i
- 3) prodavati (korporativni ideal).

Od kada je prva izložba pod nazivom *Svetovi tela* predstavljena u Tokiju 1995, kada je izloženo 25 tela, sa organima posebno izdvojenim i plastificiranim, izložba je obišla mnoge gradove u Evropi, Aziji i Americi, a videlo ju je preko dvadeset šest miliona ljudi. Od tada se biznis razgranao. Danas postoje tri nezavisne postavke sa oko 200 eksponata koji putuju po svetu. Vremenom su se pojavili kulturni eksponati (slike 2-6).

⁴ Ibid., iz predgovora za III francusko izdanje, 1992, 5-7.

⁵ U poglavlju: *Logor kao biopolitička paradigma moderne*, Đorđio Agamben, analizirajući pojam golog života (*zoe*) kao zatočenička suverene moći, pokazuje da *temeljni politički događaji političke povesti moderne (na primer: deklaracije o pravima) kao i oni događaji koji naizgled nerazumljivo deluju kao upad biološko-naučnih načela u politički poredak (nacionalsocijalistička eugenika sa eliminacijom "življenja nevrednog života" ili aktuelne debate o određenju normativnih kriterijuma za smrt), dobijaju svoj istinski smisao samo ako se postave u zajednički biopolitički (ili tanatopolitički) kontekst kome pripadaju. U toj se perspektivi logor, kao čisti, apsolutni i nenadmašivi biopolitički prostor (koji je kao takav ustanovljen samo u vanrednom stanju) pokazuje kao skrivena paradigma političkog prostora moderne. Agamben G., *Homo Sacer, Suverena moć i goli život*, Multimedijalni institut, Zagreb 2006, 106-108.*

Slika 02. Disekcija leša žene umrle u osmom mesecu trudnoće. Materica je rasečena otkrivajući fetus

Slika 03. Konj koji se propinje i jahač. Fon Hagens je na ovom eksponatu radio tri godine.

Slika 04. Kockari za okruglim stolom igraju karte (igrač desno nožnim prstima dodaje keca *herc* igraču koji se nalazi levo od njega)

Slika 05. Saksfonista.

Slika 06.

Reklamni slogan pod kojim se izložbe najavljuju glasi: *Fenomenalni pogled na fenomen ljudskog tela.*

Izložbe prate svaki period razvoja tela: u epruvetama je prikazan razvoj ploda od embrionalnog perioda koji traje do kraja drugog lunarnog meseca (do kraja osme nedelje). Tako se na jednom od eksponata mogu uočiti: spoljašnje karakteristike embriona u osmoj nedelji razvića, gde gotovo polovinu dužine embriona čini glava sa jasno uočljivim usnim otvorom, okom i početkom formiranja ušne školjke i jasno izraženim ekstremitetima. Eksponatima je obuhvaćen razvoj ploda sve do petog meseca trudnoće. Prvi eksponat na izložbama, obično je ljudska koža, težak oko pet kilograma, sa prstima na nogama i rukama, a slede oni što prikazuju skeletni, krvni, mišićni i nervni sistem sa mozgom, na različite načine predstavljenim posetiocima. Fon Hagensove izjave su neobično precizne i detektuju pravac civilizacije koju je omogućila *demokratizacija pogleda*.⁶

*Dvadeset godina sam proveo kao profesor anatomije u Hajderbergu. Za ljude koji nemaju takvu profesionalnu orijentaciju ona je predstavljala mračnu nauku. Ja sam je pretvorio u zabavu: čist entertainment – događajnu anatomiju. Radi se o demokratizaciji anatomije.*⁷

Mrtvo telo postalo je roba i prostor gde se odvija kolonizacija 'endokolonijalne prirode'. Kulturna, socijalna, moralna zaštita prestale su da važe u uslovima korporacijskog i bankarskog globalnog pohoda, koji ih je promovisao u nepremostive prepreke ekonomskom razvoju i demokratiji i sveti cilj strukturnih reformi, što je rezultiralo globalnom pauperizacijom, napuštanjem sela, porastom nezaposlenosti, kriminala i destrukcije i socijalno prilagodljivom moralu, tako da nije bilo nikakve prepreke koja bi projektu techno-

⁶ Politika standardizacije emocija, *demokratizacije javnih emocija*, vodila je sveopštoj spektakularizaciji – političkom spektaklu u kome je javno mnjenje nepovratno zamenjeno promocijnim strategijama za proizvodnju instant kolektivnih emocija čije krajnje domete Pol Virilio vidi u fatalnom političkom transu u scenografijama koje će od Nirnberškog stadiona u Berlinu (1943) do danas predstavljati nadogradnju ekstatičkog konsumerizma karakterističnog za inauguraciju *brand-name* proizvoda u realnom vremenu. Histerična komutacija u sferi političkog, po Viriliju, odvija se po planovima koje su osmislili sektaški gurui po formuli za proizvodnju trans-političkih emocija. Up.: Virilio P., *The City of Panic*, Berg-Oxford-New York 2005, str. 22-38.

⁷ BBC News | FORUM | Body part show: Prof Gunther von Hagen, 27. March 2002. http://news.bbc.co.uk/1/hi/talking_point/forum/1888662.stm

logije u punoj ekspanziji osporila ono što je *New York Times*-u, povodom gostovanja izložbe *Svetovi tela* u Njujorku, 2006, izjavio Dr Glover (*Roy Glover*): *Ovo je fascinatna izložba.*⁸

Realizacija prozirnosti, transparentnosti kao novouspostavljenog sveopšteg epohalnog ideala, uzrok je i preduslov fascinacije Dr Glover: unutrašnji organi, mozgovi, mišićni sistem, krvni sudovi – sve je na ovim muzejskim postavkama dostupno pogledu.

Etički i pravni aspekti nisu nikakva prepreka ovom biznisu: Fon Hagensa su optuživali da je nabavljao ilegalno tela iz Kine, da je krijumčario zatvorenike nad kojima je izvršena smrtna kazna, koji nisu prethodno potpisali nikakav dokument što bi legalizovao doniranje. Drugi “izvor” su preminuli u bolnici u Kirgistanu. Pravni aspekti su racionalizovani farsičnom retorikom (premda, kako ćemo videti, ista argumentacija ima dugu zakonsku tradiciju u Evropi): upotreba zatvorenika nad kojima je izvršena smrtna kazna, u komercijalne svrhe, u Kini, koja godišnje izvrši egzekuciju nad 2000-3000 zatvorenika i ima dugu istoriju slobodnog korišćenja njihovog leša u medicinske svrhe, nikoga ne bi trebalo da uznemiri. Ono što može da čudi je da se legalnost traži u zemlji gde *parče papira ne znači ništa.*⁹

Integracija smrti u poredak spektakla i njeno proizvođenje u doba globalizacije odvijaju se u savršenoj sinhronizaciji: biznis, nauka, zemlje trećeg sveta gde se tela mogu bez velikih problema nabaviti i gde postoje bolnice u kojima se bez suvišnih zakonskih procedura mogu otvoriti laboratorije za plastifikaciju, sjeđinjuju se u zlokobnom civilizacijskom trouglu (profit, nauka, moć) u kome se već odigrao proces preobražaja (kako, ne slučajno, glase naslovi dva Kafkina dela) čoveka kome su obredni inicijacijski rituali pomagali da pronađe svoje mesto u kosmičkom poretku stvari. Pobjeda instrumentalne racionalnosti, koja je obezbedila da pozitivizam trijumfuje nad svim ob-

⁸ “This is not a freak show, It’s a fascinating exhibit. People –go away fascinated by what they’ve seen, and they’re better educated about their bodies.” <http://www.idealogue.us/2006/06/controversy>

⁹ Hongjin S., Considering that China executes between 2,000 and 3,000 prisoners a year and their long history of freely using death row prisoners for medical purposes, you have to wonder. In China, a piece of paper means nothing. Up., Ibid.

licima metafizičke misli i subjektivnosti, (u međuvremenu odbačenih kao iracionalne i nenaučne) uslovia je sada da se, iz kulture prognana, smrt vrati u formi *enterteinmenta* – zabave i *show businessa*.

U intervjuu za BBC, Hagens je 2002. izjavio da su žene za 15% voljnije da doniraju svoja tela i da su za 10-20% brojniji posetioци na izložbama od muškaraca. To objašnjava činjenicom da su žene mnogo zavisnije od svojih tela od muškaraca, kako u pogledu lepote tako i rađanja.¹⁰ Na pitanje da li će sam donirati svoje telo nakon smrti, Fon Hagens je odgovorio:

*Sa ogromnim zadovoljstvom... biće mi čast da nastavim da služim anatomiji i prosvetljenju. Moje kolege će sa uživanjem utrošiti 1500 radnih sati kako bi od mene načinili zbilja dobar komad koji će nastaviti svoju zemaljsku egzistenciju i u narednim vekovima. **Plastinacija je vrsta utehe koja leži u promeni samog lica smrti.***
(podvukla B.Đ.)¹¹

Slika 07.

Fon Hagens opsesivno u medijima ističe svoju privrženost slobodi i demokratiji, u šta spada i činjenica da je, kao politički disident, proveo dve i po godine u zatvoru u Istočnoj Nemačkoj. Privrženost je morala da se uskladi sa idealom transparentnosti, pa je Fon Hagens ustanovio i program za donaciju tela. Upitnike je poslao širom sveta i time je obezbedio preko 9000 donacija, preko 1000 iz Amerike. Među pitanjima u upitniku bila su i ova:

¹⁰ http://news.bbc.co.uk/1/hi/talking_point/forum/1888662.stm

¹¹ Ibid.

Da li biste pristali da vaše telo stavimo u poziciju seksualnog čina sa partnerom suprotnog pola?

Da li biste pristali da vaše telo stavimo u poziciju seksualnog čina sa partnerom istog pola?

Da li biste pristali da vaše telo kombinujemo sa telom neke životinje ili predmeta?

Silogizam Fon Hagensa besprekorno je izveden:

Život bez seksa nije moguć;

Smrt pripada životu;

Smrt bez seksa nije moguća.¹²

Svetovi tela reprezentuju krajnji funkcionalni model pozitivacije tela: aproprijacije leša koja pulsira u ritmu usmeravajućeg modela libidonožne i simboličke destrukcije oličene u spektaklu i reprodukcije metafizike ništavila kao toka geneze društva nakon raspada svih simulakruma *Vrlog Novog Sveta*. Ove izložbe su mnogo više do tek momenat kada je načinjen korak prelaženja granice koja pokazuje u šta se umetnost pod pritiskom tržišta pretvorila: *Pod parolom "Umetnost nikada nije nemoralna", opsceno postaje preduslov uspeha, pri čemu se zaboravlja na poreklo ove reči čije prvobitno značenje vodi od latinskog obscenus što znači zloslutan* – kako je Pol Virilio (*Paul Virilio*) razumeo događaj iz 1998, kada se u *Muzeju tehnike i rada, u Manhajmu, 780 000 posetilaca tiskalo kako bi moglo da posmatra 200 ljudskih leševa* koje je predstavio Ginter fon Hagens.¹³

Fascinacija koloritom i pokretom je predominantna u slučaju izložbi *Svetovi tela*; pokret leševa je odraz vrhunskih ideala kapitalističkog sveta spektakla: tela koja plešu, skaču, voze bicikl, učestvuju na mrtvačkim olimpijskim igrama ili pripadaju *Hagenslandu*, mrtvačkoj varijanti *Dizniseva*. Sablasno preobražavanje figura, opsceni egzibicionizam koji sledi vampirsku prirodu spektakla i objektivne stvarnosti u njemu prisutne, fon Hagens je prokomentarisao rečima: *Ovde se radi o slamanju poslednjih tabua*.¹⁴

¹² Up.: *When asked about the coupling of sex and death, von Hagens told Germany's Bild that "death and sex are both taboo topics. I'm bringing them together. Death belongs to life." He added that "without sex no life would exist."* Ibid.

¹³ Virilio P., *The Information Bomb*, Verso, London 2000, p. 51.

¹⁴ Ibid., p. 51.

II *Čas anatomije* ili preuzimanje *homo sacer-a*:¹⁵od tamnice, preko grobnice, do spektakla

Kadaver (*Cadaver lat.* – *onaj koji pripada crvima*; potom: lešina, strvina, mrtvo telo, mrtvac) ima dugu istoriju preuzimanja od strane medicinske nauke, odražavajući proces ideologizacije naučnog znanja kao neprikosnovenog autoriteta.

Počeci napredovanja moderne anatomije načinjeni su su *prstima umrljanim od grobljanske zemlje*.¹⁶ Još u staroj Grčkoj, prvom poznatom disekcijom koju je obavio Herofilos (*Ἡρόφιλος*) iz Aleksandrije, uspostavljena je *Sveta alijansa nauke i zločina*, čiju je koheziju podsticao i oblikovao nepopustljivi pritisak i širenje *Zweckrationalität*. Istražujući genezu ove simbioze, Borislav Pekić je razotkrivao i civilizacijske paradokse u koje spada i pravno-politički status i stanje *homo sacera*: *humanizam je na pragu doba prosvetćenosti izričito zabranjivao sknavljenje ljudskog tela, iako protiv njegovog razložnog uništenja ništa nije imao: čovek je mogao biti ubijen pod određenim uslovima od kojih su najčešći i najlegalniji bili državni, ali se ni pod kojim uslovima nije smeo secirati*.¹⁷ Trgovački zakoni ponude i potražnje pokazali su svoju delotvornu moć i na primeru medicinske nauke, čiji se razvoj nije mogao zamisliti bez ljudskog leša. Zakonsko usklađivanje sa potrebama medicine za leševima teklo je sporo: u šesnaestom veku (1540) londonski berberihirurzi polagali su pravo na četiri ljudska tela ubijenih kriminalaca godišnje; hirurzima u Edinburgu na raspolaganju su bili posmrtni ostaci “jednog osuđe-

¹⁵ *Život kojega se ne da žrtvovati, a kojega se unatoč tomu smije ubiti, jest sveti život.*

Struktura *sacratio* proističe, kako prema izvorima tako i prema uvidima istraživača, iz spajanja nekažnjivosti ubistva i isključenja (zabrane žrtvovanja). O smislu i značenju prelaska od izvornih pravno-političkih normi kakva su *impune occidi* (kao izuzetak od *ius humanum*) i normi koje su predstavljale izuzetak od *ius divinum*, topološkoj strukturi koju je ocrtalo to dvostruko izuzeće, posebnom karakteru dvostrukog isključenja u koji je *homo sacer* uhvaćen i nasilje kojem je izložen (nekažnjivo ubistvo koje se nad njim može počiniti a da se ne kvalifikuje ni kao žrtvovanje ni kao ubistvo videti šire u: Agamben G., *Homo Sacer, Suverena moć i goli život*, Multimedijalni institut, Zagreb 2006, str. 74-79.

¹⁶ Pekić B., *Tamo gde loze plaču*, Partizanska knjiga, Beograd 1984, str. 343.

¹⁷ Up.: Pekić B., *ibid.*, 345.

nog čoveka”. Kako je nauka osvajala upražnjen prostor teološko-ekleziološkog diskursa postajući *topos topoon* – garancija apsolutnih vrednosti i merila, njeni ciljevi su intrinzično *opravdavali svako sredstvo*, uključujući i uspostavljanje veze između nauke i kriminala, koju je na prelazu iz XVIII u XIX vek reprezentovala novoustanovljena profesija *Vaskrsivača (Resurrectionists)* – profesionalnih pljačkaša grobova:

*Oni zaista dižu ljude iz grobova. Dižu ih i polažu na stolove anatoma i hirurga. Cenu diktira visoka potražnja i rizik kome se vaskrsivač izlaže prilikom svog nekrofilskog poduhvata. Ona varira prema sezonama. Leti, kada su visoke škole na raspustu, potražnja leševa je manja, te cene padaju. Zimi je nauka opet u punom poletu, i potražnja je tolika da su izvesni lekari prinuđeni da rentiraju kopače grobova. Ugovorni vaskrsivač morao je snabdevati leševima isključivo svog naučnika. Za uzvrat je ovaj bio dužan izdržavati partnerovu familiju ako se desi da na poslu bude uhapšen.*¹⁸

Uprkos novom zanimanju, kriza na tržištu leševa nije jenjavala.¹⁹

Telo Arisa Kindta (*Aris the Kid*)²⁰, kako je glasio pseudonim Adriana Adriansona (*Adriaan Adriaanszoon*), obešenog zbog oružane pljačke u Amsterdamu, postalo je, istog dana, predmet autopsije, izve-

¹⁸ Ibid., 345.

¹⁹ Pobune osuđenika na smrt i njihove rodbine (koja se užasavala obdukcije budući da uobičajen način izvršenja smrtne kazne, vešanje, nije bilo najefikasnije: osuđenici nisu izmicano tle pod nogama, te je pretila opasnost da se na anatomskim stolovima nađu još uvek živi osuđenici), dovele su do toga da britanska vlada 1751. donese dekret da se sve ubice pogubljene u Londonu i Midlseksu koriste u svrhu javne obdukcije nakon što se, okovani lancima, obese na vešala. Nestašica leševa ni ovom merom nije bila rešena i tražnja je dovela do korupcije pogrebnika i čuvara koji su vaskrsivače snabdevali leševima tako što su ih pre sahrane vadili iz kovčega. Pojedinci su se doslovno žrtvovali za nauku: Viljem Berg je, 1773, snabdevao profesora anatomije sa Edinburškog univerziteta, dr Roberta Noksa, najpre leševima siromaha koji su preminuli u njegovom svratištu u Edinburgu, a potom im je i pomagao da, postupkom nazvanim “berkovanje”, dođu u to stanje. On je javno pogubljen, a njegov leš je zatim izložen u Sali za anatomsku predavanja na Univerzitetu u Edinburgu u čijem se muzeju i danas čuva njegov kostur, obeležen etiketom: *Viljem Berg – ubica*. Up.: Lerer S., *Vitezi medicine*, Izdavački zavod “Jugoslavija” – Prosveta, Beograd 1981, str. 188-190.

²⁰ Up. http://en.wikipedia.org/wiki/Nicolaes_Tulp

dene 16. januara 1632, u okviru *Amsterdamskog udruženja hirurga (Amsterdam Guild of Surgeons)* pod vodstvom dr Nikolaesa Tulpa (*Nicolaes Tulp*), hirurga i odgovornog inspektora za poslovanje apotekarskih radnji (autora prve farmakopeje '*Pharmacopoea Amstelredamensis*').²¹

Slika 8.

Rembrantov (*Rembrandt Harmenszoon van Rijn*) *Čas anatomije Dr. Nikolaesa Tulpa* (1632) (Slika 8) iz muzeja *Mauritshuis* u Hagu, reprezentuje taj javni čas: svetlost je obasjala leš (čiji je tek deo lica u senci sugerišući da senku smrti *umbra mortis* ništa ne može ukloniti) i lica naučnika i posmatrača koji poziraju pred umetnikom. Među posmatračima su i bogati Holanđani koji su platili za svoje prisustvo na slici. Nedostaje samo jedna osoba, ona koja je pripremila leš za disekciju, budući da se taj krvavi deo posla smatrao nedostojnim. Dr. Tulp u svojoj desnoj ruci

²¹ Pomorski putevi omogućili su hemičarima u Amsterdamu pristup ogromnom broju biljaka i začina sa istoka. Trgovina je cvetala i tako omogućila da 66 novoosnovanih apoteka, koliko ih je 1636. bilo u Amsterdamu zaradi čitavo bogatstvo na beskorisnim lekovima protiv kuge koja se godinu dana ranije pojavila u ovom gradu. Dr. Tulp je tada sakupio kolege doktore i hemičare i napisao prvi priručnik za apotekare, ozakonjen iste godine. Udruženje apotekara potpalo je pod jurisdikciju Dr. Tulpa koji je izdavao licence za otvaranje apoteka, a *Farmakopeja* je postala standard za sve gradove u Holandiji. Up.: Ibid.

peanom izdiže *m. Flexor digitorum superficialis*, a levom, gestikularno, pocrtava značaj svojih reči i samog gesta, koji će, zahvaljujući slici, biti svrstatan u znamenite domete anatomskih saznanja. Nauka računa na kontinuitet, što potvrđuje i prisustvo pisanog izvora u desnom uglu slike: *Vezaľiusove De humani corporis fabrica (Andreae Vesalii Bruxellensis, scholae medicorum Patauinae professoris, de Humani corporis fabrica Libri septem)*, iz 1453, čija je kopija u povezu od ljudske kože darivana biblioteci Džon Hej (*John Hay*) Braunovog univerziteta, što je takođe deo knjigovezačke tradicije u upotrebi ljudske kože, *ukoliko je ona pripadala zatvorenicima nad kojima je izvršena smrtna kazna ili siromašnima*.²²

Lekcije iz anatomije predstavljale su socijalni događaj u 17. veku, održavale su se u amfiteatru²³, a kolege, studenti i publika plaćali su ulaznice kako bi im prisustvovali. U Amsterdamu, u to vreme, održavan je jedan javni čas godišnje, a telo je moralo pripadati

²² Up.: http://en.wikipedia.org/wiki/Anthropodermic_bibliopegy

²³ *U vreme velikog povratka hirurga u medicinska udruženja, u Amsterdamu su dva puta nedeljno organizovani časovi teorijske nastave. U okviru ove "kontinuirane edukacije" školovani lekari i hirurzi držali su časove hirurzima berberima, lekarima i svim zainteresovanim. U okviru ovog programa držani su i časovi anatomije, koji su bili izuzetno popularni, kao odraz želje za otkrivanjem tajni ljudskog tela, posle viševjekovnog sputavanja takvih istraživanja od strane crkve. U liberalnoj, građanskoj Holandiji, svake godine u zimskim mesecima organizovane su i edukativne javne obdukcije u amsterdamskom Udruženju hirurga. Disekcije su radene pod supervizijom postavljenog (izabranog) predavača (praelector anatomiae, reader) Udruženja hirurga. Svake godine bilo je 300–500 posmatrača ovih obdukcija. Prva obdukcija urađena je oko 1550. godine, a na zahtev Udruženja hirurga, Phillip II, kralj Španije (i Nizozemske) odbrio je 13. maja 1555. javne godišnje anatomske disekcije u Amsterdamu, koje su pogotovu bile aktuelne od 1578. godine kada je katolički Savet grada bio zamenjen protestantskim. Iste, 1578. godine postavljen je i Maarten Janszoon Coster, prvi predavač anatomije Udruženja hirurga sa zvanjem praelector anatomiae. Savet Udruženja hirurga činili su oficiri (Overlieden) birani na predlog načelnika grada, a između njih biran je "glavni hirurg" (Proefmeester). Disekcije su radene u amfiteatru Udruženja, a od 1691. godine, novi amfiteatar imao je osam kružnih galerija sa rotirajućim stolom u centru. U prvom redu nije se sedelo, a u prvoj galeriji sedeli su članovi Saveta grada, inspektori Collegium medicum i hirurzi stariji od 50 godina; u drugom i trećem redu (galeriji) sedeli su doktori članovi saveta Udruženja hirurga i "stariji", hirurzi stariji od 50 godina; u 4–6. redu sedeli su mlađi hirurzi, a u 7. i 8. redu učenici, studenti i zainteresovani. Ignjatović M., Medicina u Rembrantovim delima, *Vojnosanitetski pregled*, 66(6), 2009, str. 496.*

kriminalcu nad kojim je izvršena smrtna kazna.²⁴ Ravnopravnost u pravima je kasnila: tek za sto godina anatomima će biti dozvoljeno da seciraju ženski leš.

Življenja nedostojan život, goli život koji se može ubiti (u pitanju je politički a ne etički pojam), preuzimanje biološkog tela u naučne svrhe (moć-znanje)²⁵ i jasna estetička poruka, kao eho aristotelovske poetike ružnog (*Ima stvari koje nerado gledamo u njihovoj prirodnoj stvarnosti, ali kada su naročito brižljivo naslikane, onda ih sa zadovoljstvom promatramo, na primer: oblike najodvratnijih životinja i mrtvaca*; Aristotel / Ἀριστοτέλης, *Aristotélēs*, Poetika, IV), kod fon Hagensa su preobraženi u skladu sa perspektivama moderne biopolitike (tanatopolitike) i estetike spektakla, zasnovane na studijama vizuelne percepcije, koje su pokazale da najjači efekat izazivaju sjajni, kolorisani objekti postavljeni na različitoj udaljenosti, tako da ih doživljamo u pokretu: naše vidno polje tada korespondira sa objektom, što doprinosi “muskularizaciji” senzacije.²⁶

Već nazivom *Svetovi tela*, izložba sugerise pojam koji više nema referencu u samom životu već u simula-

²⁴ Obdukcije su rađene više dana, a usled putrifikacije leša u toplijim mesecima zadah bi postajao nepodnošljiv. To je i razlog što se prvo radila disekcija trbuha, potom grudnog koša itd. Obdukovani su kriminalci neposredno nakon pogubljenja. Ovakve obdukcije promovisao je 1628. godine francuski senator Nicolas Peiresc i već sledeće godine takvu obdukciju izveo je u Kopenhagenu kraljevski (državni) anatom Ole Worm (Olay Vorm, Olaus Wormius, 1588–1654), brat Caspara Bartholina starijeg (1585–1629). Kako su zatvorenici jeli neposredno pre pogubljenja, bilo je moguće otkriti limfni sistem (venae albae at lacteae) što se pripisuje Thomasu Bartholinu (1616–1680), sinu Caspara Bartholina st, a Caspar Bartholin ml. (1655–1738) je Thomasov sin, poznat po opisu velike vestibularne žlezde, koja je po njemu dobila eponim. Ibid.

²⁵ Postojana tendencija Mišela Fukoa u napuštanju tradicionalnog pristupa peoblematizacije moći, zasnovanom na pravnom institucionalnim modelima, u pravcu genealoške nalize konkretnih načina prodora moći u telo subjekta i formu života, u “Volji za znanjem”, otkriva funkciju koja se (istorijski) javlja krajem XVIII veka: funkciju upravljanja životom i kontrole života u nekom, bilo kom mnoštvu, pod uslovom da je mnoštvo brojno a prostor širok ili otvoren. U ovim uslovima jedna od kategorija moći dobija preimućstvo: “učiniti nešto verovatnim” Normalizacijom nezamislivog, moć se u savremenim društvima realizuje kao anatomsko-politička i biološko-politička čista funkcija, koje deluju na dve čiste materije (gole materije): neko, bilo koje telo i neko, bilo koje stanovništvo. Fuko M., Istorija seksualnosti, *Volja za znanjem*, Beograd 1978, str. 229-232.

²⁶ Souriau P., *The Aesthetics of Movement* /Attraction of Color and Movement/p.139-154. <http://www.questia.com>

krumu života koji je Bodrijar (*Jean Baudrillard*) video kao ozakonjeni vid normalnosti u kulturi, gde je, izopštavanjem mrtvih, s jedne strane proširen koncept besmrtnosti, a s druge obezbeđena neupitnost puta kontrole života, smrti i porekla jedinke. Nakon što je simboličko, kao društveni odnos uspevalo da održi jedinstvo duha, duše i tela, čoveka i prirode, stvarnog i ne-stvarnog, rođenja i smrti, kao utopijski projekat, dakle, ireverzibilno ukinut, u pukotinama distinktivnih suprotnosti na kojima je zasnovana nauka, sprovedeno je operativno nasilje kojim su nauka, tehnika i proizvodnja prodrle i trajnim rezom produbile jaz između živog i neživog, dajući prednost neživom (na čemu su i zasnovale strogost svoje nauke).²⁷ U tom smislu, *Svetovi tela* reprezentuju topos naučnog realiteta čija je svrha (*telos*) faustovsko osećanje oduševljenja u prekoračenju svih granica. Bodrijar je prepoznao svrhovitost nauke kao nagon smrti, koji je u vidu želje za saznanjem sadržan u razdvajanju života i smrti, u kome i nema drugog objekta osim smrti. Inercija i indiferencija objektivnosti nauke gase *sensus communis*, koje je Toma Akvinski zvao unutrašnjim čulom (*sensus interior*): transcendentnim principom jedinstva i sinteze svih pet čula i nosiocem osećaja za realnost. Potiskivano i omalovažavano, pritisnuto autoritetom nauke i tehnike, ovo čulo je opstalo tek kao predmet poruge i klasifikovano kao predrasuda.

Nakon što je protagonist simboličke razmene – ljudsko telo, reapropriisano u skladu sa usmeravajućim modelima i kontrolisanim značenjem, univerzalizacija, konceptualizacija i generalizacija ljudskog (rasno identifikovanog: beli čovek), kao vrednosti uvela je civilizaciju i kulturu u poredak isključenja i diskriminacije njegovog strukturalnog dvojnika – neljudskog: prirode, biljaka, životinja, nižih rasa, neprijatelja. Diskriminatorski poredak postaje temelj na kome počiva bio-politika²⁸ i u njemu započinje proces disciplinovanja, čime je moć od čoveka načinila vlastiti objekat. Trajno konvergirajući daljim totalitarnim bio-politi-

²⁷ Up. Bodrijar Ž., *Simbolička razmena i smrt*, Dečje novine, Gornji Milanovac 1999, str 143.

²⁸ Na pragu modernog doba život postaje ulog politike: raste uključenost života čoveka u mehanizme i kalkulacije moći. "Hiljadama godina čovek je ostajao ono što je bio i za Aristotela: živa životinja koja je, osim toga, sposobna i za političku egzistenciju: moderni je čovek životinja u politici čiji se život *živoga čoveka* dovodi u pitanje." Bodrijar, Ž., op. cit., 127.

čkim nivelacijama, zahvaljujući napretku tehnologije i biomedicine u sinhronizaciji sa savršenom besmislenošću na koje je osuđeno društvo spektakla, ovaj proces se razvija u skladu sa Agambenovim (*Giorgio Agamben*) uvidom da je: *Logor a ne grad biopolitička paradigma današnjeg Zapada.*²⁹ Izopštenje koje najavljuje ovakav ishod, Bodrijar vidi u samim temeljima racionalnosti naše kulture – u izopštenju mrtvih i smrti: *Jedno izopštenje prethodi svim drugim, radikalnije od onog koje se primenjuje na ludake, decu i niže rase, izopštenje koje svima prethodi i služi kao model, koje je u temeljima same racionalnosti naše kulture: izopštenje mrtvih i smrti.*³⁰

Sistematsko poricanje smrti uvelo nas je u poredak u kome biomedicinska nauka i tehnika uspostavljaju kontrolu nad životom sa implicitnom mogućnošću njegovog uništenja (bilo kao delovanje suverene moći, bilo kao koncept besmrtnosti), nakon što i sam život paralelno sa smrću prođe fazu neutralizacije i banalizacije. *Čovek je otpadak i pre nego što je umro.*³¹ Industrijalizacija i standardizacija ontologije, zahvaljujući biotehnoškom ekstremizmu u doba globalizacije, vode procesu što je nakon dešifrovanja ljudskog genoma (koji je omogućila filijala farmaceutske kuće *Perkin Elmer*, specijalizovana za prizvodnju mašina za dešifrovanje DNK) otvotio vrata za pojavu dugo iščekivanog novog čoveka (genetski modifikovanog) koji bi na još jedan način pokazao suvišnost – starog. Konvergencija nauke, tehnike (tehnoevolucija čoveka)³² i

²⁹ Bodrijar govori o prozirnosti (transparentnosti) zla, Agamben o neprozirnosti golog života i njegovih avatara, koju nije moguće razjasniti ukoliko se ne osvesti njihov politički karakter.

³⁰ Bodrijar Ž., op. cit., 140.

³¹ Ibid., 185.

³² Na početku XXI veka, Viriliova teorija kulture se bavi transplantacijom – trećom revolucijom koja briše razlike između ljudskog tela i tehnologije. Na delu je nova eugenika, smatra Virilio, koju s jedne strane reprezentuje militarizacija tehnonauke protiv ljudskog tela i *politika stvaranja novog sveta od materia humanae*, a sa druge legitimizacija ovog procesa paradigmatično reprezentovana Stelarkovom zabrinutošću za veru pilota u Kosovskom ratu. *To je zbog toga*, kaže Virilio, *što i piloti i Stelark reprezentuju jednu istu stvar: poslednjeg čoveka pre nego što automatizacija preuzme komandu u formi endokolonizacije ljudskog subjekta, izvedene u uslovima u kojima se države okreću protiv naroda.* Šire u: Armitage J., Paul Virilio Hypermodern in *CTHEORY Theory, Technology and Culture* vol 23, No 3, Wed, 15 Nov 2000 20:36:40 -0000, eds. Kroker, A., i M. <http://www.nettime.org/Lists-Archives/nettime-l-0011/msg00154.html>

moći vode realizaciji zaključaka Pola Virilia:³³ atomska bomba, informatička bomba i demografska bomba predstavljaju preduslove za totalni rat u koji udruženim snagama ulaze: vojnoindustrijski kompleks (sa medijima kao glavnim osloncem formatizacije čoveka po meri poretka), i duh eugenike unapređen genetičkim dostignućima u oblasti bioinženjeringa. *Ogro-man* demografski rast ne ostavlja ravnodušnim nosioce moći: *teško je ne nanjušiti da se eksperimenti koji se tiču industrijalizacije živih bića neće zaustaviti na negovanju pacijenata ili na pomoći sterilnim parovima, već da će završiti sa starim delirijumom o novom čoveku, onom koji zaslužuje da preživi – natčoveku – dok običan čovek treba da bude istrebljen, da nestane, kao nekadašnji divljak, kako bi se izbeglo da svojim velikim brojem optereti suženu planetu.*³⁴

Religija novca vlada u *kosmičkom i ontološkom poretku koji odgovara interesima gospodara.*³⁵ *Ljudi koji su gospodari svojih života (i smrti), zapravo ne postoje.*

³³ Dokumenti daju sliku bliske budućnosti: u zaključku broj 20, *Evropske grupe za etiku u nauci i novim tehnologijama*, koja je razmatrala etičke aspekte upotrebe implantacione SMART tehnologije, otkriva se bespogovorna spremnost da se tehnotronaska era razvija u kontekstu promene ljudskih bioloških karakteristika, nakon obezbeđivanja daljih zakonskih osnova za nadzor i kontrolu.

U tekstu se navodi da je nadzor pretnja za ljudsko dostojanstvo i da može biti korišćen u svrhu povećanja moći nad ljudima, međutim: *hitna i opravdana potreba u cilju opstanka demokratskih društava omogućava njeno sprovođenje ukoliko je odobreno zakonom.* Etička pitanja upotrebe implantacionih mikro čipova Evropska komisija smatra konstitutivnim za egzistenciju u informatičkoj i tehnotronaskoj eri, te snažno podržava usvajanje novog *Habeas Corpus* akta, koji bi pod nazivom *Habeas data*, uvažio promenu okolnosti i omogućio da se civilizacijski dometi pravno priznaju i podrže. Ti civilizacijski dometi podrazumevaju potpuno nov koncept individue, i razumevanje njegove translacije u realni svet, koja bi omogućila pravilno razumevanje činjenice da je telo danas kako fizičko tako i elektronsko.

Razmatranje koncepta telesnosti u okviru rada ove Evropske komisije rezultiralo je zaključkom da je ljudsko telo – nedovršen koncept i da se može menjati iznad njegove antropološke datosti i normalnosti – kako bi se povećala socijalna i delatnička kompetitivnost, usavršile sportske veštine ili povećao nivo inteligencije i znanja.

EGE Opinion No 20: *Ethical Aspects of ICT Implants in the Human Body*, http://europa.eu.int/comm/european_group_ethics/index_en.htm

³⁴ Ibid., str. 134.

³⁵ Debor G., *Društvo spektakla*, Porodična biblioteka br. 4 anarhija/ blok 45, str. 5-7.
http://www.modukit.com/anarhija-blok45/rtf/debord_urlici_2006.rtf

Ovi uvidi već su imali svoju anticipaciju u Gi Deborovim analizama o krajnjim dometima društva spektakla. Po njima, dekadencija savremene društvene organizacije (moderna demokratija) konvergira sa totalitarnim, postdemokratskim i posthumanim poretom:

215 Spektakl je vrhunac ideologije jer on najpotpunije otkriva i izražava suštinu svih ideoloških sistema: osiromašenje, porobljavanje i negaciju stvarnog života. Spektakl je materijalni "izraz odvajanja i otuđenja između čoveka i čoveka". To je "nova snaga obmane" koja počiva na sistemu proizvodnje u kojem se "sa sve većom masom stvari, uvećava i otuđena sila kojoj su ljudi potčinjeni". To je najviši stadijum ekspanzije koja potrebu okreće protiv života. "Potreba za novcem je jedina stvarna potreba koju moderni ekonomski sistem proizvodi i ujedno jedina potreba koju proizvodi".

71 (Ekonomsko-filozofski rukopisi). Hegelov opis novca kao "samopokretača života nečeg što je mrtvo" (Jenska realfilozofija) proširuje spektakl na čitav društveni život. Nikada pre jedna vladajuća klasa, koja je izgubila svaku drugu istorijsku perspektivu osim svog održanja, nije zapala u takav trans samoubilačke neodgovornosti. Nikada pre jedna klasa nije raspolagala tako moćnim sredstvima za iskazivanje tako potpunog prezira prema životu... Zato slobodno možemo da kažemo da sadašnja društvena organizacija, posmatrana iz ma kojeg ugla, jednostavno ne može da obezbedi život." (1989)

Spektakl kao konkretizovana inverzija života, kao krajnja konsekvencija Gi Deborovog *Društva spektakla*: svet tela materijalizovan u plastificiranoj zombiziranoj formi što oslikava suštinu samog projekta stvarnosti i čovekovog mesta u njoj nudeći ključeve za rešenje zagonetke antropološkog usuda zapadnog čoveka koji se približava samoj granici bića u ritualu što oslobađa telo gde je zarobljena nerazmenljiva smrt nad kojom bdi nauka, savršeno se uklopio u kulturnu matricu sveopšte estetizacije. Barijere etike i prava se urušavaju u uslovima u kojima su život i smrt postali biopolitički pojmovi i više nema prepreka da se anatomija (presudna za nastanak i razvoj moderne medicine), u znaku spektakla, ujedini sa naukom što se u istoriji medicine javlja polovinom XVII veka – fiziologijom (anatomijom u pokretu), posredstvom hemije čije skrivene veze (*occultum conuccionis*) sa alhe-

mijom,³⁶ kao njenim prethodnim stupnjem, postaju očevidne (*manifestum*).

*Objektivna stvarnost prisutna je u spektaklu*³⁷: ekscen-tričnost izložbe *Svetovi tela* je prividna i njome se oslikava ekstremizam savremene nauke, koja leševi-ma obezbeđuje zemaljsku egzistenciju (rasecanjem međuprostora između tkiva što se polimerizira, čime se dobija kvalitativno nov supstancijalni objekat), dok ubrzano traga za genetičkom osnovom besmrtnosti. Ekspanzionistički impulsi Zapada, transferisani od geografskog, psihološkog i telesnog iscrpljivanja do spektakularnih strategija anatomskog *entertainment*a, na fonu estetskih težnji Elize Koh (*Ilse Koch*), *kuje iz Buhenvalda*, koja je gajila posebnu strast prema teto-važama (modnom ukrasu, erotskom izazovu): kože žrtava sa kakvom istetoviranom minijaturom bile su trofejnog karaktera i od njih je, u znaku logorske estetike, pravila abažure i novčanike.

Scijentistička i pozitivistička filozofija dosegla je svoj vrhunac – *banalizaciju rasprostranjenih i nekažnjenih zlo-čina koje postaje nemoguće vezati za neku posebnu zlobu*, kako je je to formulisala Hana Arent (*Hannah Arendt*) u *Moralnim razmatranjima*. Pol Virilio će za banaliza-ciju, koja po Hani Arent omogućava da se zlo rasprostire po površini *kao gljivice*, okriviti banalizaciju hladnokrvne percepcije što svoju ishodišnu tačku ima u hladnokrv-nom naučnom pogledu, čiji je ona estetski ekvivalent, neka vrsta elementarnog strukturalizma koji će *dati in-fuziju tako različitim područjima kao što su područja vi-zuelnih umetnosti i literature, industrije, dizajna ili još više socijalnih i ekonomskih utopija XIX i XX veka*.³⁸

³⁶ Većina alhemičarskih procedura težila je trajnosti – produ-žetku života, besmrtnosti, netruljenju. Sumpor je za alhemičara *jedan od mnogobrojnih sinonima za tajanstvenu supstancu preobražaja*, a za Paracelzusa *lignum i linea vitae* iz koga se obnavlja duh života. Polimeri, kojima se vrši prezervacija kadavera, odgovaraju ideji arkanske supstance. Al-hemijski proces, transmutacija, pokazuje se, u slučaju izložbe *Svetovi tela*, kao realizacija metode *salve et coagula: pročitati i uključiti u celinu*, koji po istočnjačkim alhemijskim varijantama podrazumeva upotrebu logosa sa celokupnim značenjem (reč, govor, razum, um, učenje, matematički aksiom, nužnost, zako-nitost, svetski um), kako bi se u retortama, magijskim formu-lama, dobilo *pitko zlato* što spregnuto sa trošnom materijom tela (ukoliko eksperiment uspe) dovodi do večnosti. Up.: Jung K. G., *Mysterium coniunctionis*, Atos, Beograd 2000, str. 92.

³⁷ Debord G., op. cit., 10.

³⁸ Ibid., 59.

Mrtvačka Olimpijada

Slika 9.

Vladajuća ideologija tela: dehumanizovanom i denaturalizovanom svetu, čija je priroda totalitarna i ekocidna, odgovara dehumanizovano i denaturalizovano telo za proizvodnje sportskog spektakla.³⁹

Kult sportskog spektakla dominira i na izložbama *Svetovi tela*, fenomenološki se nadovezujući na tendencije društva spektakla dovedenog do paroksizma.

Fon Hagensovo preuzimanje stožera na kojima počiva društvo spektakla nije moglo bez Mrtvačkih Olimpijskih igara. Ljubodrag i Dunja Simonović su, de-

³⁹ *Sam sport je na kapitalistički način proizvodnje telesno i mentalno bolesnih ljudi. Francuski lekar Filip Tisije je, početkom XX veka, na osnovu rada organizma dugoprugaša, došao do zaključka da prekomereni telesni napor dovodi do degeneracije ćelija i da je sportista hronično bolestan čovek. Sportski lekari se ne bore za zdravog čoveka već za stvaranje sportskog tela i za njegovo servisiranje... Tipičan primer je lekarski izveštaj o zapadnonemačkoj sedmobojki Brigit Dresel. Sto-procentno zdrava, Dreselova je umrla u najvećim mukama od toksičnog raspada krvi. Imala je 27 godina...*

Doping tela je samo jedno od sredstava koja se koriste da bi organizam sportiste postigao učinak što prevazilazi njegove biološke mogućnosti. Anabolici i steroidi, kupanje u kiseoniku, krvni doping, doping-trudnoća, virilizovanje, terapija hormonom rasta, eritropoietin, kompjuterska "obrada" mišića, i elektrošokovi (kao kod treninga konja), genetički inženjering, sve su to sredstva i metodi rada bez kojih ne može ni da se zamisli "razvoj sporta". Ono što sportska industrija smrti čini sportistima blisko je eksperimentima na živim ljudima vršenim u nacističkim laboratorijama. Doping tela prethodi fanatizovanje sportiste, koje (samo uslovno) može biti nazvano mentalni doping, čime se blokira moć rasuđivanja i proizvodi volja za samouništenjem.

Simonović, D. i Lj., *Drugačiji svet je moguć*, Autorsko izdanje, Beograd 2005, str. 35.

šifrujući kult olimpizma, zaključili da se radi o pozitivističkoj religiji koja najbolje odgovara duhu savremenog sveta. Sport je najautentičnija anticipacija kapitalističke budućnosti, a moderne Olimpijske igre – vrhunski ritual podavanja čoveka vladajućem duhu. Olimpijski spektakl, svojom agresivnom koreografijom, predstavlja svojevrсну ljubavnu predigru, gde se nadražuju sva čula u ritmu otkucavanja bila kapitalizma i obnavljanja njegove životne snage.⁴⁰

Savremeni sport, kao natklasna i nadrasna igra, sa imperativom: dalje, jače, više, simbol je globalizacionih imperativa, pri čemu je sve dozvoljeno:

...sve se čini da se održi spektakularna dimenzija u sportu... institucionalizovana je segregacija po polu, upotreba dopinga dignuta je na nivo državne politike – iza koje se kriju interesi multinacionalnih koncerna i vladajućih političkih klanova, nema ograničenja vremena odvijanja i intenziteta treninga, legalizovana je prodaja igrača... Sportski spektakli postali su glavna i najjeftinija duhovna hrana za obespravljene. Uterivanje potlačenih u stadione i hale postao je prvorazredni politički zadatak vladajućih režima.⁴¹

Juvenalova maksima *panem et circenses* se menja u manje hleba a više krvavih igara, smatraju Simonovići. Sport kao spektakularni oblik destruktivnog iracionalizma koji se zasniva na apsolutizaciji principa kvantifikacije i ogoljenom socijal-darvinizmu, višestruko korespondira sa neoimperijalnim igrama tako da dobija stalno mesto u udarnim vestima, medijima; specijalizovani kanali prenose sportske događaje 24 časa dnevno, sportisti dobijaju status zvezde *show business*-a, služeći do kraja sistemu koji u prvi plan stavlja disciplinovanje čoveka i njegovog tela u znaku socijaldarvinizma.

Adorno (*Theodor W. Adorno*) i Horhajmer (*Max Horkheimer*) su svojim analizama anticipirali razvoj duha olimpijskih igara, koji nužno vodi do zombizacije na fonu Fon Hagensovih olimpijaca: *Oni (gimnastičari i vežbači) s telom postupaju, pokreću udove kao da su već otrgnuti. Oni telo vide kao pokretni mehanizam, delove i zglobove, a meso kao prevlaku kostiju.⁴²*

⁴⁰ Up.: Ibid., 57. i dalje

⁴¹ Ibid., 59.

⁴² Horkhejmer M., Adorno T., *Dijalektika prosvjetiteljstva: filozofijski fragmenti*, Veselin Masleša-Svjetlost, Sarajevo 1989, str. 247.

Usisavajući efekti spektakla kao vrhovne forme medijske teleologije kapitala apsorbuju suprotnosti, uvlače ih u sistem, koriste energiju transformacije kao impuls, odražavajući se putem simboličkog nasilja u kome vladaju zakoni izazova, reverzije i nadmetanja. Oduzimanje simboličkog⁴³ i korišćenje transformacione energije pokazuje se kao ključni mehanizam u odražavanju strukture gospodar – rob. Teleologija kapitala, zahvaljujući moći spektakla i medija da transformišu prostor, postanu model i kodeks kojim se *servitude volontaire* oblikuje u procedurama totalizacije i subjektivacije, obezbeđuje ustanovljenje homogene doktrine kojom se svet univerzalizuje i stavlja pod kontrolu elitnih centara moći i centralizovanih strategija. Ono što je Bodrijar video kao karakteristično za simulakrum – koji nije tek igra znakova već *par excellence* društveni odnos i društvena moć što počiva na demijurškoj ambiciji egzorcizovanja prirodne supstance kako bi bila zamenjena sintetičkom, čemu na nivou društvenih odnosa odgovara submisivnost sistemu i *duhovna pokornost jezuita kada stvari otpočnu da poprimaju savršenu funkcionalnost leša*,⁴⁴ pokazuje se u spektaklu kao savršeno rešenje za gospodarenje svetom. Proždiruća logika spektakla kroz svoje površinske ponore blokira svest o bitnim pitanjima, dok

⁴³ Već je konzumerska industrija aproprisala simbole sa punim saznanjem da su simboli *psihološke mašine koje pretvaraju energiju*, kako je to formulisao Karl Gustav Jung u knjizi *Dinamika nesvesnog*, istakavši da je istorija kulture dovoljno pokazala da čovek poseduje relativni višak energije sposoban za drugačije korišćenje nego što je ono u čisto prirodnim tokovima. Suština religijskih procesa, na primer, je čisto simbolična, pri čemu su religijske ideje simboli predstava a religijske ceremonije ili rituali – simboli radnji. Simbol je nosilac značenja, te je simbolička aktivnost dvostruka, ona podrazumeva i dešifrovanje i stvaranje. Nasuprot metafori, simbol zahteva dešifrovanje – razotkrivanje značenja. Upravo je to razlog zbog kojeg je simbolička aktivnost, koja snažno deluje u mehanizmima nesvesnog, potpuno preuzeta na svim nivoima duhovne i telesne eksploatacije. U konzumerskoj kulturi ispijanje Koka-kole ne predstavlja zadovoljavanje osećaja žeđi već simboličan odnos čoveka prema svetu i budućnosti, boravak na *IN* mestima simbolični oblik bivanja-u-svetu, brendirana roba simbolični čin ropskog odnosa prema poretku i sl. U pitanju je proces prodiranja i u područje primarne iluzije od koje zavisi suštinsko doživljavanje vlastitog postojanja i realnosti, čime je i *poslednje uporište individuuma, zahvaljujući kome se subjekat uspostavlja kao poseban entitet, izolovan od ukupnosti bivstvovanja, ugroženo i kod pojedinaca i u kulturi*.

⁴⁴ Up.: Bodrijar Ž., *Simbolička razmena i smrt*, Dečje novine, Gornji Milanovac 1999, str. 63.

marginalna dobijaju sudbonosne dimenzije, šljašteća estetika banalnosti proizvodi magnetno dejstvo pomoću koga kružno procesuiraju različite eksperimentalne tehnike prilagođavanja, senzacija postaje preduslov uspeha, sapunske TV serije, *reality show* programi, promocije zvezda i talenata – postali su moćno sredstvo za sticanje profita i modelovanja ljudi po meri neoimperijalnih strategija.

Vampiriska priroda spektakla koji se hrani spektakularizovanim energijama, razotkrila je u slučaju Majkla Džeksona (*Michael Jackson*), *kralja popa*, u potpunosti mehanizme kojima deluje. Do kraja uvučen u spektakularnu egzistenciju, zahvaljujući ukradenom detinjstvu i onima što su profitirali (i što i dalje profitiraju) na njegovom talentu i sposobnostima, Majkl Džekson je demonstrirao pravu prirodu spektakla *in vivo*, ali i *post mortem*: suštinu koja ne poznaje razdvajanje javnog od privatnog, rodne i polne identitete, počiva na mitu o večnoj mladosti, dovodi do potpune psihičke i fizičke dezintegracije, ne zaustavlja se pred semantičkim razdvajanjem života i smrti. Tako, spektakularni zabavljački šou sa sandukom – zlatnim kovčegom vrednim 15000 \$, koji je gledalo 31,1 milion TV gledalaca, nije bio poslednja predstava Majkla Džeksona. Simboličke spektakularizovane potencijale leša Kralja popa, nakon što je sa njim kontaktirao jedan od Džeksonovih! agenata,⁴⁵ preuzeće, po logici semiotičkih kapaciteta spektakla, Dr. Smrt (*Dr. Death*) – Ginter fon Hagens, nakon čega će Džeksonova opsesivna potreba za transformacijama biti i dalje zadovoljavana:

*Moja laboratorija za plastifikaciju je postmoderni salon za ulepšavanje. Nastavićemo da menjamo njegovo telo i lice kao kada je bio živ...*⁴⁶

Džekson će opet biti u *Nedodiji*:

⁴⁵ U ekskluzivnom razgovoru za BILD, Hagens je rekao: "Ne smem da otkrivam imena ljudi koji doniraju svoja tela zbog tajnosti odnosa lekar-pacijent. Samo ću reći ovo – jedan od nameštenika Majkla Džeksona je nedavno kontaktirao sa nama". Peter K., u *Jackson to be 'plastinated' by Dr. Death*, *Gunther von Hagens to immortalise King of Pop*, 07. 09. 2009 – 12:01. www.bild.de/BILD/.../bild-english/celebrity.../dr-death-gunther-von-hagens...

⁴⁶ Ibid.

*Mogli bi ga (Džeksona, B. Đ.) postaviti pored plastifikovane žirafe ili šimpanze. Uvek je bilo egzotičnih životinja u Nedodžji.*⁴⁷

Fon Hagens je izrazio žaljenje zbog smrti Džekoa (Jacko), sa kim bi se sigurno, kako veruje, sreo u Londonu, budući da se upravo u vreme kada je Džekson trebalo da nastupi (8. jula) održavala i izložba *Svetovi tela*.

*Rado bih proveo gospodina Džeksona kroz svoju izložbu. Mogli bi da razgovaramo o mogućoj pozi koju bi on zauzeo kao plastificiran.*⁴⁸

Slika 10. *Društvo snova identično je poznom društvu spektakla i sofisticiranim strategijama zavođenja.*⁴⁹

Nakon što su Fon Hagensove strategije zavođenja preuzele i transformisale i utopijske simulakrume Diznisveta i Diznilenda, realizujući u *Hagensland*-u ideal opscenosti do njegovih krajnjih konsekvenci (o čemu svedoče mrtvački zoološki vrt, pirati, irvasi koji upregnuti u saonice nose novogorišnje darove i sl)⁵⁰, preuzimanje tela Majkla Džeksona (sa plolimerizovanom posmrtnom maskom belog čoveka što je stavio na lice još za života) najbolja je preporuka za slavne (*celebrity*) da oporukom uvrste svoj leš u najnoviju spektakularnu kolekciju i pokazatelj univerzalne prirode spektakla koji se vampirski obnavlja.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Vuksanović D., *Filozofija medija: ontologija, estetika, kritika*, Čigoja štampa, Beograd 2007, str. 95.

⁵⁰ Nevidljiva transpozicija Diznilenda u celokupan kontekst života, pri čemu su zabavni parkovi tek alibi koji skriva činjenicu diznifikacije (kako je taj proces razumeo Bodrijar), odigrava se danas u kontekstu *Hagenslenda*.

Potvrdu uvida Divne Vuksanović da: *Na kantovsko pitanje: "Šta je čovek?"*, odgovore danas valja tražiti, umesto u filozofskoj antropologiji, u tzv. "postantropologiji", koja je kako se čini, u tesnoj relaciji s matricama aktuelne medijske prakse,⁵¹ na najbolji način prezentuje internet sajt Gintera Fon Hagensa. On je upravo ovo kantovsko pitanje postavio kao moto za razumevanje smisla *magnum opus-a* Kralja Smrti.⁵²

Spektakularnoj anatomiji, budućnost čoveka pod vlašću biopolitike omogućene bioeksperimentima, genetički modifikovanom hranom, naučnim i tehničkim ekstremizmom u doba medijski programiranih strahova krajnosti i kulture slavnih (*celebrity culture*), nije izmakla.

IZABRANA BIBLIOGRAFIJA

- Agamben G., *Homo Sacer*, Suverena moć i goli život, Multimedijski institut, Zagreb 2006.
- Bodrijar Ž., *Simbolička razmena i smrt*, Dečje novine, Gornji Milanovac 1999.
- Bodrijar Ž., *Pakt o lucidnosti ili inteligencija Zla*, Arhipelag, Beograd 2009.
- Brdar M., *Filozofija u Dišanovom pisoaru*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, Novi Sad 2002.
- Debor G., *Društvo spektakla*, Porodična biblioteka br. 4 anarhija/ blok 45. Internet izdanje na stranici: www.modul-kit.com/anarhija-blok45/rtf/debord_urlici_2006.rtf
- Fuko M., Istorija seksualnosti, *Volja za znanjem*, Beograd 1978.
- Jung K.G., *Mysterium coniunctionis*, Atos, Beograd 2000.
- Lerer S. *Vitezi medicine*, Izdavački zavod "Jugoslavija" i Prosveta, Beograd 1981.
- Pekić B., *Tamo gde loze plaču*, Partizanska knjiga, Beograd 1984.
- Simonović D. i Simonović Lj., *Drugačiji svet je moguć*, Autorsko izdanje, Beograd 2005.

⁵¹ Ibid., 73.

⁵² Odeljak sajta *Svetovi tela (Body Worlds)* koji se preporučuje potencijalnim donatorima otvara kantovsko pitanje: *Šta mogu da znam? Šta treba da radim? Čemu mogu da se nadam? Šta je čovek?* http://www.bodyworlds.com/en/gunther_von_hagens/life_in_science.html

Virilio P., *Informatička bomba*, Svetovi, Novi Sad 2000.

Virilio P., *The Open Sky*, Verso, London 2008.

Virilio P., *Strategy of Deception*, Verso, London 2000.

Virilio P., *The City of Panic*, Berg, Oxford-New York 2005.

Vuksanović D., *Uvod u filozofiju medija – ontologija, estetika, kritika*, Čigoja štampa, Beograd 2007.

Webografija:

http://europa.eu.int/comm/european_group_ethics/index_en.htm,

<http://www.idealogy.us/2006/06/controversy>

http://www.modukit.com/anarhija-blok45/rtf/debord_urlici_2006.rtf

http://news.bbc.co.uk/1/hi/talking_point/forum/1888662.stm

<http://www.questia.com>

<http://wikipedia.org>.

http://wikipedia.org/wiki/Anthropodermic_biblioegy

Poreklo ilustracija:

Slika 01. – <http://cache.daylife.com/imageserve/0d5BeRA71W920/610x.jpg>

Slika 02. – www.wired.com/news/images/full/cadaver3_f.jpg

Slika 03. – http://www.johannabasford.com/uploaded_files/BodyWorks.jpg

Slika 04. – <http://www.ponystep.com/imagestore/2947.jpg>

Slika 05. – <http://cache.daylife.com/imageserve/02xa7iq7J9cIE/610x.jpg>

Slika 06. – <http://www.ponystep.com/imagestore/2947.jpg>

Slika 07. – <http://cache.daylife.com/imageserve/07Mz9216Fd3FZ/610x.jpg>

Slika 08. – www.rembrandt-kids.com/en/single_painting?id=3

Slika 09. – <http://sciencecastle.com/sc/app/webroot/img/articles/2135.jpg>

Slika 10. – <http://cache.daylife.com/imageserve/0gNQ5jVe10492/439x.jpg>

Biljana Đorović

BODY WORLDS

Summary

The spectacular exhibition *Body Worlds* (advertised by the slogan “Phenomenal look at the human-body phenomenon”, which the German anatomist Gunther von Hagens used to commercialize his invention of plastination – process for preserving dead bodies which he ‘sculpted’ by coating them with plastic), is the paradigm for the understanding of objective reality, manifested in the spectacle of placing human corpses in the world of entertainment and show business.

Body Worlds is a concretized inversion of life, and the last consequence of Guy Debord’s *Society of the Spectacle*. This exhibition renders visible the ambitions of industrial bio-technology to reduce human specimens to the state that can not endanger the existing order. *Body Worlds*, materialized in the exhibited plastic, zombified forms, might reveal the truth about the anthropological destiny of the western man, in a ritual that ‘liberates’ the human body whose death is preserved and celebrated, by the means of the same perverted science that elsewhere, even more profitably, works to destroy life.

Key words: *spectacle, bio-politics, body worlds, cadaver*